

1855
Portarea

de buna

C U V E N E N T I A

intre omeni.

Tradusa

de

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TIM. CIPARIU.

BLASIU

in Tipografi'a Seminariului.

1855.

BIBLIOTECA DE MANA.

Partea I. Vol. I.

ERDÉLYI MUZEUM
KÖNYVTÁRA

CAPU ANTANIU.

Idee generali.

Spre a fi bene acuprensu in societate a-
lesa se cere una portare destinta si nobile,
si inca una limba mai alesa de catu a mul-
timei si a poporului de diosu.

Portarea destinta si limba a alesa se in-
vetia mai bene dein petrecerea cu omeni be-
ne crescuti de catu dein regule scrise in carti.

Deci cá acesta portare si limba se fia
mai usiore pentru teneri, e neincungiuratu cá
sei fia indemanate. Celu ce vrè a fi destintu
numai candu se afla in societate, nu pote sesi
castige acea usiuratare in portare frumosa,
care e caracteristica omului bene educatu.

Societate alesa se chiama adunarea de
persone bene crescute, fia acelea avute au
nu. Une ori se templa, cá cei avuti se se ara-
te mai grosi si nepoliti de catu cei meseri.

Dein studiulu morale se adeveresce, cum-
ca virtutea cea mai bene placuta lui D. dieu
e amorea de apropelui. De unde spre a poté
fi civilisati se cade a amá pre ai nostri ai
semenea, fiendu cá civilitatea e unu scambu
de mici sacrificiuri facute cu scopu de a fi
placuti si folositori altor'a.

Omulu dein natura fiendu sociale, volie-

sce a traí in societate, si doresce a fí bene acuprensu si placutu. Acum, cu ce modu-si castiga omulu folosulu de a fí placutu si bene acuprensu? Cu portarea destinta si cu conversarea civilisata.

In tote momentele si cercustarile vietii ei sunt unele moduri si cuvente de a se la-pedá, pentru cá sunt urite si vetematorie, precumu sunt altele frumose si proprie persone-loru bene educate. Despre acestea vomu se cuventámu in urmatoriele.

Mai antaniu inse vomu semná cá una regula generale, cumu-cá ori ce pote produce intru altii vre una sentíre gretiosa si a vetemá demnitatea morale, se cade ale depar-tá dein tote poterile noastre.

CAPU DOI.

Despre sculare.

Demaneti'a, catu ne desceptámu, se cade se multiemimu lui D. dieu pentru noptea ce ne a lasatu se o trecemu fericiti; si apoi scolandune se ne imbracámu cu tota cuvenenti'a. A stá diumetate imbracati, seau ce e mai reu a ne ocupá in acestu portu de risu, nu numai e in cuntr'a sentiului bunu ci si in cuntr'a cuvenientiei.

Intre tote se cuvene a ne spelá si curatí bene. Tota macul'a pre mani, pre gutu,

pre facia; tota urdorea pre urechi, pre gura, vétéma sentiálu vederei altuia, si face gre-tia si instrainare. Tienerea altoru parti mai pucinu curatíte, ori catu se fia acoperite, pro-duce alte semtíri desgustatorie, si e in cun-tr'a sanatatei. De aci cu atat'a mai folosi-torie sunt scaldárile, pentru cà acestea sunt funtan'a unei mari curatie, si depárta multi morbi mai alesu de piele.

Dupa ce ne amu imbracatu, se cuvene a díce rogatiunile, si a cere dela D.dieu vertute, cá se potemu bene petrece diu'a ce se incepe.

Dílele mai bene incuvenentiate sunt, in care ne amu implenitú cu acuratetia detoria-le nostre, in care amu delaturatu vre-unu defectu, si in care amu facutu vre-unu be-ne de apropelui nostru.

Dupa aceea salutámu pre parentii seau mai marii nostri, cercetandu de a lorú sana-tate si cumu au petrecutu noctea; inse in mo-du asiedatu si çuvenentiosu, fora larma, seau frase triviali.

Dupa ce asia amu inceputu diua bene, se vedemu ce modu se cade a tiené intru invetiatura.

CAPU TREI.

De modulu intru invetiatura.

Studiulu seau invetiatur'a sierbesce mai alesu spre a ne luminá mentea, atatu cá se

cunoscemu benele si selu amàmu, catu si se cunoscemu reulu si se fugimu de elu. Studiulu sierbesce inca spre cunoscerea lucrurilor naturali si omenesci, pentru cá se ne usinràmu indestularea lipseloru vietiei, precum si spre multiumirea dorentiei ce e în natura omenesca de a cunosce, a judecà si a invetià.

Cà studiulu se ne fja folositoriu, se cere unu metodu bunu si una volentia buna. Prein metodu bunu ideele se desfasiura in modu proportionatu, si mentea se deprende in usiora si derepta judecata. Bun'a volientia destepta luarea a mente, si acest'a produce mergere inainte.

Cine se dedà de micu la pucina atentiune, a nevolia afla in sene mai tardiu acesta facultate, candu iar' fi de lipsa a o avé fora greutate si dein invetiu. Omulu neluatoriu a mente nu numai e ineptu la invetiature, ci si la alte ocupatiuni, la conversatiune si chiaru si la petreceri.

Multi credu, cumu cà in tempulu studielloru se potu lasà in braciale ori-carei nepasàri de moduri, si a face ori ce lucru cu talentele seau ajutoria-le loru. Acest'ai duce spre a luà datine necuvenentiose.

Detori'a teneriloru e a se portá cu celu mai mare respectu catrà maiestrii loru. De aici e mare necuvenentia a se infacisià nu bene curatíti si imbracati, a respunde cu neo-

menia, a nu luá bene a mente la cuventarea loru, a strigá respundendu, a responde la mustraru si a se aratá nesuferitori de acelea; a se scusá necurmatu, dein sistema, chiaru si vorbindu fora mente; a face semne se-au lucruri de despretuire, de volia rea, se-au de manía. Cea mai grea necuvenentia mai incolo e a nu ascultá cu totu deadensulu si de buna volia, cá si candu cele demandate de maiestru le aru fi mai multu stricatiose de catu folositorie.

Invetiatoriulu discretu adese ori, in locu de a demandá, suatuesce invetiaceiloru sei cele ce voliesce a se implenire. E frumosu a vedé atunci, pre teneru punendu in lucrare acele suaturi cá si cumu aru fi demandate. Se pote vedé inainte bunu sporiulu unui teneru, si a se mesurá bun'a lui precepere, de in iutímea si bun'a volientia, cu care pune in lucrare suaturile superioriloru sei.

Inca si in studie se ceru unele invetiuri de politetia. Tenerulu, carele nu-si tiene bene curate scrisorile, arata mare plecare de a fi pucinu politu intru tote. Asi tiené cartile si chartiele cu curatía si ordine, nu numai e de folosu pentru sporiulu intru invetiature, ci si descopere una plecare prea demna de lauda si folositoria: de a destinge, a clasificá si a ordiná si in laintrulu seu, adeca in mente.

Se cuvene a cere ajutoriulu lui D.dieu, cá studiale se aiba unu esítu de folosu adevveratu.

CAPU PATRU.

De preambulare.

Dupa ce s'a rogatu lui Dunnedieu de in anema scolanduse, si dupa ce sia nutritu spiritulu cu masime morali si cunoscentie folositorie, tenerulu are opu de a si restatorí pierdutele poteri si a si-le intregí cu depren-deri acomodate. Intre acestea un'a de in cele mai de frunte e preambularea. Ci si preambuletulu are lipsa de a se dedá se urmeze unele regule, si a se portá cumu se porta persoanele bene educate.

Pre cale nu se cade a amblá nece prea iute nece prea incetu; nu se cade a face larma cu petiorele, batundu cu calcâni seau tragundusi petiorulu pre pamentu; nu asi scuturá umerii si bracia-le, nece asi tiené manele in coste au dupa spate. Nu se cade a vorbí cu vorba inalta, nece a se intorná si a urmá cu ochii dupa trecutori; nu a cautá prea intensu la persone, nece a le cotí; cu atatu mai pucinu se siede a fugí pre càli, au a se inieptá in susu si in diosu pre scaune si graduri ca capriorele.

De aibi in mana unu bàtiu, se cade alu tiené strinsu si aproape de sene pre catu

se pote, cá se nu vatemî cu elu pre amblatori; ér' nu alu pune sub suóra, cá nu dein templeare se atingi pre cineva dein apoia-ti.

Nu e iertatu a tiené in drunu pre toté personele cunoscute, de cumu-va nu e cineva in strinsa relatiune cu vre-un'a seau are motive particulare si neaparate.

In amblare fia-care se tiene in derept'a, de cumu-va nu e de lipsa a lasá locu mai comodu domneloru, betraniloru si nepotentiosiloru.

Nu stà bene in cetati a se oprí pre totu pasulu spre a cautá la mustrele bolteloru, impiedecandu prein ast'a trecerea personeloru, nece a stá conversandu pre graduri in curmedisiu, au a lege cu vorba mare afisele (chartíele depre paretí).

Salutandu personele cunoscute, se cade a face cu politetia, si ducundu man'a la pularía a se luá amente se nusi acopere faci'a cu braciulu. Candu esci in societate se cade a salutá personele, care de si nuti sunt cunoscute, saluteza pre socii tei.

Prea usioru se temple, cá tenerii sesi faca oserbatiunile cu vorba inalta, asia catu potu fi audíti, asupr'a personeloru trecutorie. Acest'a e totu de un'a neomenía, de multe ori nerusínare.

Respectu se cuvene la ori ce sorte de omeni, inca si celoru meseri, pentru cà e u-

na detoria ce se cade demnatatei morale a omului, er' nu vestimentelor si averiloru.

Inchiandu acestu Capetielu repetim, ca si in preambulare se cade a oserba acele portari destinte si cuvenentiose, ce caracterizeza pre omulu bene educatu. Tote misicariile nedumerite, totu ce impiedeca au precurma trecerea libera, totu ce pote vetema au ingretiosia pre persone, se cuvenu a fi incungiurate de ori cine vre a se face bene vedutu, si a se arata omu de bune portari si bene crescutu.

CAPU CINCI.

De modulu a siede la mesa.

Pucin'a educatiune a unei persone se arata mai apriatu la mesa. Aci nu e numai de a conversa, ci si multu de a lucra. Omulu needucatu se afla in mare incurcatura, nu nu numai cumu se ste la mesa, ci si cumu sesi lie si se mance bucatele; tote le face pre dosu de cumu se cuvine a face; pre usioru ise templa de restorna cup'a, scapa cucitulu au furcuti'a de in mana, se unge pre facia si pre mani, si-spurca vestimentele, sternuta pre bucatele deinaintesi, bate pre vecini cu cotulu, si alte multe neconvenientie de acestu modu, prein care cineva se face de risu si bat'jocura.

Deací inca de mici se cuvene a luá a-
mente la cele ce se urmeza, si a oserbá cu-
mu se porta aceia, carii avendu invetiulu de
forme destínțe si civili, sunt cercati si acu-
prensii cu placere in societatile alese.

Spre a siedé la mesa cu cuvenientia, se
cade a se asiediá nece prea aproape nece prea
departe de mesa, a nusi rezimá cotele pre
ea, nece ase plecá prea tare cu capulu pre
taliariu, nece a se intorce pre scaunu, nece a
scuturá dein pietiore seau a se lasá pre spa-
te inapoi cá cei ce se semtu reu. Ci luan-
dusi una pusetiune desvolta si cuvenientiosa,
se cuvene a se tiené intru aceeași fora afec-
tatiune ci cu tota form'a naturale.

Cá se nu fia presté mana veciniloru,
cotele se cade ale tiené adunate si apropiate
de sene, si a remané intru asta pusetiune pre
catu se pote.

Cucitulu se tiene cu man'a dreapta, fur-
cuti'a cu cea stânga, pentru cá se fia mai
comode de a taliá bucatele si a desparti car-
nea de pre osa, care nu e iertatu a le duce
in gura nece cá se le rodi, nece cá se sugi
medu'a.

Nu se siede a mancá nece prea iute ne-
ce prea incetu. Bucaturele mai bene se fia
mai mici, cá se nu faci schime mestecandu,
seau se te arati hamesitu. Se cade bene a luá
a mente, se nu faci sunetu cu gur'a; si cá se

te tîeni sanatosu si se concoci cu usiofătate, se cade bene a mestecá bucat'a in gura înainte de a o inghitire.

De afli ceva necomodu in gura, lasa-o se cada frumosu pre taliariu, precumu samburii de pome, si osa-le menunte. Nemica se lapedi diosu pre pamentu, cá aru mangí faci'a casei au tapetele in case domnesci. Nece se suffi in zama cá se o stemperi, ci o mesteca pucinelu cu lingur'a pre taliariu.

Panea nu se talia bucatore, ci se frange cu man'a. E lucru forte satenescu a duce una felia mare de pane la gura, si asi rumpe de in ea bucatorele cu dentii.

Cutítulu nu se cade alu bagá in gura, cá se nuti tali limb'a au buzele, si pentru cá se nu faci semtire neplacuta celui ce te vede.

E lucru gretiosu asi linge degetele, a sterge taliariulu cu pane cá se adune tota picatur'a, asi bagá man'a in gura, a se scarpiná, asi sterge nasulu si sudorile cu servetulu. Contentive, precatu poteti, a sternutá la mesa, a ve suflá nasulu, a trage tabacu, a cascá si altele asemenea.

La mesa nu se siede a se aratá prea ocupatu cu sene si cu mancarea. A fí cu volia buna, a tîené societatea vía, a se ocupá cu altii si mai alesu cu domnele, e lucru ce place si face pre omu placutu si bene vediutu.

Inainte de a bé, ve stergeti de e lipsa

pre buze; nu faceti sunetu inghitiendu beutur'a, dein care se ve tornati numai atat'a catu vreti a bé, nu mai multu.

E necuvenientiosu a máncá prea multu, si mai reu inca a face se bata la ochi. Care manca mai multu de catu are lipsa, si-strica sanatatea si-si langediesce poterile mentei. A bé catu se se sentia scaimbatu, e lucru gretiosu, nesanatosu si periculosu. Omulu ametitu de vinu se afla intru una stare mai rea de catu vitele. Acestea urmeza stremurulu seu, care adese ori nu e stricatiosu nece sie nece altor'a. Omulu betu totu de un'a-si face stricare, si e in periculu de a bat'jocorí si a vetemá pre altii.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CAPU SIESA.

Despre conversare.

Scopula conversatiunei e a redicá spiritulu cu decursuri, naratiuni, oserbatiuni spirituose, cu desbateri regulate, responsuri iuti si ingeniose, cu jocu, musica si saltu.

Spre a descurre cu placere multu si de multe lucruri, se cere, mai multu de catu spiritu: sentiu sanatosu, cunoscenti'a lumei, invetiulu de a oserbá si memoria buna.

Naratiunile se cadu a fí scurte si chiare. Celu ce nareza, se cere se aiba bene a mente numele locurilor si ale personelor

ce vrè ale numí, se treca adansurite fora de folosu, si bene se liè amente cá nu cumu-va in midi-loculu naratiunei se se afle constrensa a stá pre locu dicandu, cá mai in colo nusi aduce amente; acest'a ingretiosie-za si supera pre ascultatori, er' pre naratoriu-lu face de risu.

Cei ce se resfacia in spirituositate, prea usioru se aluneca de graescu lucruri impungatorie, si-si faci neamici. Adeveratulu spiritu e unu donu particulariu, care pucini-lu au, si multi se impulpa a aratá cà-lu au. A luá pre cineva la scopu, a reversá asuprai ridicululu, si asi incordá tota puterea cá se ajunga a misicá zimbetulu societatei, nu e spiritu ci mare grosime si lipsa de caritate. A tiené descursuri coperite si atingatorie, a aratá prea mare familiaritate catra domne, a vorbi nerusinari suptu facia de jocuri, a rumpe descursulu cuiva spre ai aratá ridenti eroarea in pronuncia au in cuvente, a tractá pre toti cu tu si cu voi, cumu facu multi juni, astea si altele asemenea descoperu mare lipsa de cultura, nededare de a traí in civilitate, si sunt funtan'a multoru neplaceri si doreri. Spiritulu desfateza forte, stangacia displace, vétema nerusinarea. Celu ce nu are spiritu naturale, multiemescase a se aratá omu de sentiu sanatosu si cu mente.

Desbaterile potu se fia despre fapte, au

despre principia si judecate. In casulu de antianu, nu ajunge multu a desbate. De cade disput'a asupr'a unei fapte, se cerca a o adeveri' au prein studiu asupr'a in sesi faptei, au prein marturisirea altuia, au prein aducerea a mente de cercustari, ale caror'a espicare sierbesce spre a inderepta si a pune in adeverat'a lumina fapt'a de suptu intrebare.

Candu se desbate despre judecate si pareri, mai curundu se infoca anemele, si disputatorii potu se cada in aceste defecte: 1. se strige prea tare; 2. se traiesca cu cuvente necuvenite si de diosu; 3. sesi spuna lucruri pungatorie si vetematorie; 4. sesi uite ca sunt intre donne, si se le ingretosieze; 5. se produca adeverata strainare de aneme, si se nasca rele umori in societate inca si inimicitie. A se desputa cu cuvenientia se cere mare domnire pre senesi. Se pote apará una parere diversa, inca si contraria parerei altuia, inse cu astemperu si cu argumentari fora aprendere si fora invective. De cumuva dein templare se afla persone, care, cu tote ca vorbescu apriate nebunie, nu inceta a apará pareri reu fundate si asurditati, se cade a cerca cu viosia a scainba descursulu, au si a spune limpede, cumu ca vedien-du ca nu se potu intielege, mai bene e a intorce luarea a mente la alte materie de descursu.

Frumose sunt respunsurile prompte. To-

ta manifestarea de ingeniu si de spiritu ade-
veratu desfáta pre audítori, produce viosía
si buna umore in societati. Ci mai multu de
tote desfata joculu, music'a si saltulu.

Catu pentru jocu, bene se cade a luá
a mente se nu propuna sume, care se vena cu
greu a le respunde. Pentru cá in societati se
joca pentru desfatare si trecere de tempu,
er' nu spre a vená averea altuia, nece spre
a preveghiá tota noptea torturanduse, cá a
pierdutu una suma enorma de argentu, si
vediidusi aproape neincungiurat'a ruina.

Cine nu se seente cu atata domnire pre
senesi, catu se se pota jocá cu astemperu si
buna umore inca si pierdendu, are in sene
tote elementele de a deveni cu tempu joca-
toriu de profesiune, si e mai bene a nu se
suméte la proba nece in jocuri mai menunte.

Nu se cade castigandu a aratá una mul-
tiumire nemesurata. Ast'a ar' face a cre-
de, cá prea multa valoare dai monetei, si vé-
temi pre celi ce pierdu.

Se cade a se jocá cu buna credentia si
omenia. Cea mai mica insielatiune in jocu te
arata, cá esci capace si de alte fapte cu mul-
tu mai rele.

Mai alesu se cade a se contení de jocuri-
le de hazardu; si jocurile de mente si de
calculu sunt de a se prealege mai de catu
cele de carti, care inse e bene a le cunosce.

Aducetive a mente, că jocul e una mare piatra de proba spre a judecă de onestatea, civilitatea și puterea morale a unui om.

În cazul pentru muzică, ce se improvizează spre plăcere în societăți, nu se cade ca ascultătorii să fie multu riguroși, ci de înaintea a aplauda cu promptetia pre celi, ce de înaintea buna volientia și fără pretensiune se pună a suna și a cânta.

Însă nu e iertat să sălta de pe un loc celui ce sălta bine. Saltătorii neînvețați moleștează pre doamne, împiedică pre alții, se pună în pericol să cadă sau să se facă pre altul să cadă. Nu se cheamă la saltu doamnele ce nu sunt cunoscute, sau caror să nu s'au prezentat. Saltătorul să aibă totă luarea a minții către soția în saltu, careia elu să se facă ore cumu aparatoriu.

NOTA. Ce se ține de joc și de saltu, sunt duse pentru omenii crescuți și independenți er' nu pentru tinerii școlari, cari nu potu fi totu de un să sub ochii părinților săi. Aste petreceri pre școlari nu numai trag de la ocupațiunile pentru care sunt chemați, ci și potu pune fundamentu la unele rele aplecări periculoase venitorului lor, afară de ce că tinerii, până cându sunt sub tutelă părintească, jucându-se pre bani, despună despre averea altuia nu așa, și facu nedreptate pă-

rentiloru, carii le dau banii spre tineria vietii er' nu spre petrecere. Traduc.

CAPU SIPTTE.

De conversare mai in colo.

Aflarea in societate e inca supusa la unele regule desfipte si intiepte de buna cuvenientia. In coversatiune, cá si intru alte impregiurari ale vietii, cá una regula generale se cade a portá castiga: a nu face vre una fapta au a díce unele lucruri, ce potu se ingretiosieze semtirile au se véteme demnatatea morale a personeloru.

Vétema semtiulu vederei: a se infacisia necuratitu si retu imbracatu; a face schime cu gur'a vorbindu, au cantandu au misicanduse; asi bagá degetele in nasu, in urechi au in gura; a se scarpiná; a scote limb'a, asi pune mânele in posunariu, a se atinge de pietiore au de calciamente, a cautá in stergariu dupa ceti suffi nasulu, asi rode unghiele seau a le avé plene de urdori negre gretiose, si alte asemenea. Forte desgusta vederea, in deprenderile gimnastice au de arme, a impreuná incordarile si misicarile muscularie cu semne respunditorie pre facia. Dein contra prea frumosu e asi tiené dupa volia faci'a nemisicata si asediata, aratandu prein ast'a, cá esti in stare de a esecutá fora incordare

si greutate lucruri, ce ceru multa desteritate si vertute.

Desgustare in audiu facu persoanele, ce vorbescu cu boce pre inaltiata, seau facu sunetu afora de mesura, precumu sunt urlete mari in risu, baterea in mani impreuna au de in pietiore in pamentu, baterea au criscarea cu dentii, seau imitarea de sunete ce descepta idee neplacute si gretiose. Inse e reu invetiu a vorbí prea catelinu si cu gur'a inchisa, pentru cá ast'a astringe pre ascultatoriu la una atentiune prea incordata, si de multe ori cá mai multu se dè cu socotel'a de catu se audia. Asemene necuvenentia face celu, ce vorbesce neintorcanduse cu faci'a catra acel'a, cui vorbesce; cá - ci sunetulu vorbei se imparte, si luandu alta directiune ajunge a nevolia seau nece cá catu la organulu de audiu alu ascultatoriului.

Vétema si desgusta odoratulu prea mult'a mirosire in vestimente si stergariu, precumu si tota aburirea de mirosuri gretiose. De aci lucra in cuntr'a cuvenentiei celu ce imbia a mirosí lucruri ce dau reu mirosu, carele dedatu a asudá multu nusi scaimba preadesu scaimburile, carele nusi tiene curate, mai alesu, gur'a si dentii; carele se duce in societate cu vestimente ce putu a fumu de tabacu. Inca si mirosulu de bucate in gura e forte gretiosu.

Vétema semfiulu gustului, carele im-
bía cu mancari si beuturo preparate asia,
catu nu potu se nu desguste. Spre esemplu,
uitandu a pune sacaru in cafe au in ciaiú;
punendu pre mesa vinu acetítu au carne ne-
prospata; neluandu amente cá in unele vasa
se afla sustantie, care de si nu se vedu, ci
se semtu, sciendu cá nu placu; astringunduve
cu nedumerire cá se gustati dein bucatele,
carele au ve strica au ve desgusta.

Sunt inca, carii dein nesocotentia au
dein stangacia nu se potu misicá in casa fo-
ra de a cotí pre vecinu, fora de a calcá pre
pietioarele altuia, fora de a restorná vre unu
scaunu seau a frange ceva dein cele de a-
supr'a mobilieloru; nece potu se ve spuna
unu cuventu fora de a ve pune manele pre
umeri, seau a ve trage de vestimentu si de
bumbi, au a ve impunge cu degetulu, cá si
candu spre a desceptá luarea amente a altu-
ia aru avé lipsa de stremuru pungatoriu. Sunt
inca unii, carii nefacundu aste lucruri in
impregiurari ordinare, cuteza in tempu de
petrecere si de volia buna ati indesá pelería
in capu cu una apesare de mana, a te bate
cu nuieua, a ti trage scaunulu de desuptu
candu vrei se siedi, ati pune piedec'a,
a te atinge in facia, si ati stringe man'a
catu cauta se strigi de durore.

Tote acestea, ce producu neplacere si

ura, ce sunt in cunfr'a politetiei, vétema
semfířile, si caracterizeza afora de tota in-
doiel'a pre omulu reu educatu, se cade ale in-
cungiurá cu totii si cu totu de adensulu.

CAPU OPTU.

De conversare totu mai incolo.

Intrandu in societate, mai antaniu se
cuyene a cercá pre domn'a casei, a ise in-
chiná si ai face cele mai antanie complemen-
te usitate; si dupa aceea a conversá cu al-
te persone.

Déca conversatiunea se face in cercu
si in mica adunare, mai inainte de a se mes-
tecá in descursu, e de a se cercá se cuno-
scemu obiectulu descursului, ce se tienea in-
ainte de intrarea nostra, pentru cá se nu vor-
bimu pre template si intr'aliurea. In con-
versatiune se cade a se pazí: 1. de a in-
trerumpe pre celu ce vorbesce; 2. de a in-
truduce noua obiecte de descursu, candu
limpede se cunosce, cumu cá obiectulu de
antaniu place si nu e de totu desiertatu;
3. de a dá semne invederate de neluare a-
mente si neplacere; 4. de a intielege cele
ce se vorbescu cá cumu aru fí díse spre sca-
derea nostra, si prein ast'a a ne aratá pre-
punitori si vetematiosi. Nemica e asia in
stare de a te aratá, cá esti reu educatu, si

neincuvenientiatu spre traiulu desvultu si civile, cá a fi suspiciosu si a dá societatei semne de rea volia pentru un cuventu, unu jocu, una scanteia. — Omulu de lume civilisatá, candu e atinsu de una gluma, se insocesce in voli'a buna a celoru alalti; si de cumuva-lu pisica cuventielulu au glum'a, o disimula cu totulu, pentru cá educatiunea se cade ai fi castigatu multa domnire pre senesi, si alu fi invetiatu se fuga de ridicululu de a fi uritosu. In catu pentru vetemarile apropiate, se cade, fora de a face spectaculu in adunare, a cere in particulariu explicare si facere destulu.

In cercurile seau adunarile mici prea usioru venu omenii la vorbire de reu de altulu. La ast'a se nu ve faceti nece cumu partasi, ci se cade a tacé cu totulu, de cumu va nu aflatu cuventu spre a aperá person'a reu-tractata au calumniata. Atuncia ve e detori'a a luá cuventulu, si cu astemperu si asiediare a cumbate disele esagerate, nediscrete au defaimatorie. Acestu preceptu e nu numai alu civilitatei, ci si alu amarei crestinesci.

De vi-se templa a avé unu vecinu uritosu, se cade a fi cu suferentia, si a ascultá la descursurile lui fora de a dá semnu de nerabdare au de despretiu. Omulu, care se vede despretiuitu, vi-se face inamicu mai eurundu de catu, de iati fi facutu damnu o-

ri câtu de mare. Luative a mente, cà si a nu respunde la scrisori pote fí intielesu cá unu semnu de despretiu, au celu pucinu cá una nepesare neplacuta.

Unde se afle domne, pazitive a tiené descursuri de scientie, si pedantece; ne potendu ele luá parte in descursu, le faceti uritu, si ve voru incungiurá. Descursurile, in care toti potu luá parte, sunt de a se preferi. Artile frumose deschidu unu campu largu de conversatiune, precumu si teatrulu, balulu, modele, calatoriile, templarile dílei, casatoriele, lecturele, analisarea anemelor si pasiuniloru omenesci *). Intru alegerea obiectelor de conversatiune se cere tactu si abilitate, de ora ce se cade a trage descursulu spre lucruri proportiunate capacitatiloru, tendentieloru, conditiunei si etatei personelor de facia. Se resumâmu.

Spre a se face placutu in societate civilisa-

---

*) Descursulu asupr'a modeloru, baluriloru si unoru altoru asemenea devene frivolu mai totu de a un'a, ci societatile nu sunt Academie de scientie si nu se potu ocupá numai cu obiecte seriose, alt' mentre tota grati'a societatei e pierduta; a ici mai alesu se cere a sci tiené cumpetulu, a nu cadé in escesu de nece una parte, si a nu pierde de iu ochi scopulu societatei. Traduc.

ta, e de lipsa a face sacrificie multumindu pre altii si recerendu pucinu pentru senesi, a nu fi vetematosu si plecatu a esplicá tote pre dosu, a fi suferitori de defectele altuia, a se contení de vorbire de reu, ci dein cuntra a,luá cuventu spre a departá in doielele si à apará candu se semtu acusári; a domni pre senesi, si a coversá cu spiritu si desvoltare, fora temiditate si fora de familiaritate prea mare.

Omulu, care cu totu de adensulu se nevoiesce a pune in lucrare aceste oserbatiuni, si-si propune de in volia deliberata a fi placutu si onoratu, nu pote se nusi ajunga scopulu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CAPU NOUE.

Inchiare asupr'a conversatiunei.

Cine ar' volí a enumerá tote scaderile de civilitate, ce pote cineva face, si ar' vré a espune cá intru unu catalogu seriea intreaga de modrurile civili si datinele societatei alese, ar' face una carte lunga si nedeplinita. Multu e de lipsa a invetiá dupa alu seu semtiu dein regulele generali, multu ne invétia semtiulu bunu si delicateti'a anemei, mai multu de tote petrecerea in buna societate.

In totu cuventulu seau portarea, de purarea se cuvene a avé in aintea ochiloru: a

nu desgustá vre-unu simtiu alu ascultatoriloru seau luatoriloru amente, si a respectá demnatatea morale a omului intru altulu, dé ca vremu se fia respectata si in noi.

Deci cuvintele au faptele nerusinate, prea marea familiaritate, vorbele de risu, cuvintele pungatorie, negatiunile la afirmatiunile altuia, sunt unele lucruri ce producu mortificatiune, ura si defaima nespusa.

Sunt unii, carii de fierbentiel'a tenereziloru si de viosí'a spiritului nu potn stá unu momentu intru unu locu au pusefiune, ci se intorcu giuru-inpregiuru, saru aici si colea, si se punu pre tote scaunele, aratandu atare neastemperu, catu tise pare cà nu le e bene, si desteptandu ide'a de unu fluture nestatoriu. De in cuntra' sunt altii, carii ocupandu pusefiunea cea mai comoda intru una sala, nu o mai lasa in tota acea sera, ci stá cu atata gravitate, nemisicatu si tacutu, catu l'ai crede cà e una statua de piatra. Si astu modru meriteza tota defaim'a. Inse preste tote mai defaimatu lucru este a trage puicurile mobilieloru, a cautá in ele, a lege scrisorile altuia, a ascultá la descursurile private ale altor'a si ai intrebá: cà ce au vorbitu? A smulge si a cercetá cartiuliele altuia, a bagá manele in posunariulu altor'a si a se aratá curiosu de a sci faptele si cugetele straine.

A nu scí tiené secretulu, a descoperí in societate, spre ai face petrecere, confidentiele facute, si inca a enará fora descretiune si fora alegere totu ce a auditu vorbinduse, demustra unu carecteriu prea usioru, si de multe ori dà ocaziune la scandale si alte neplaceri. Se cuvene inca a fí cu mare paza si mesura in critizare si alesu in defaimarea personeloru ce nusu de facia, pentru cà e scadere de generositate a se scolá asupr'a cui nu se pote apará. Amu dísu, cà limbele rele adese ori-si causeza incurcature seriose, si cumu ca celu ce vrè a se aratá omu cu spiritu prein satira si vorbire de reu, si-fa-ce una multíme de inimici, e reu vediutu si incungiuratu. Inse nepasarea nobile in cuntr'a fapteloru volítorie de reu e propria anemeloru, ce semtu cu destiactiune si au temperamentu vigorosu; ci anemele invetiate la nobiletie si generositate, palmuindu reutatea, crucia pre catu se pote person'a, nu credu la scandalele ce lise spunu de catu candu sunt probate fora indoieia, si nu se facu publicatori misielatatiloru si nepotentiiloru asemeniloru sei.

Spre inchiarea acestoru oserbatiuni despre traiulu in societate, insemnàm cumu ca coversatiunea fiendu facuta spre a nobilitá si a redicá spiritulu, totu cine vrè a fí bene acuprensu si asi petrece fora defaima si fora de mortificari, are opu de a se ara-

tá educatu. Educatiunea se castiga prein invetiare, oserbare, petrecere cu persoane civilisate, si prein una volientia tare si deliberata de a deveni placutu. Inca multu adauge la bun'a educatiune, a ave totu de un'a inaintea ochiloru preceptulu care e fundamentulu Moralei crestinesci: adeca de a ama pre deapropole seu cá pre sene insusi. De intru asta amore nu numai veti ave norme de portare civile, ci inca, ce e de mare importantia, veti invetiá a fi buni, si a meritá cu multu mai mari premia de catu placerea si bene-volienti'a omeniloru.

CAPU DIECE.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Despre culcare.

Inainte de a merge la culcare, se cuvene a ve luá ser'a buna de la parentii ausuperiorii vostrii, aprecandule nopte fericita; er' reintrandu in camaruti'a ta, antaiulu cugetu seti fia a multiemi Domnului pentru facerile de bene ce ti'a impartitu in acea di. Deci ve veti desbraca cu decentia. Se nu impleti tota casa cu imbracamentele aruncate, ci le asiediati bene ordinate pre unu scaunu seau pre alta mobilia. Intrandu in asternutu fora resunetu, si nutrindu ve mentea cu cugete bune, cu cuscentia neinfruntata despre buna petrecerea dílei, veti aflá

unu somnu reimpoteritoriu, serenu si dulce.

É unu lucru neprefiuitu a se dedá: asi readuce a mente, inainte de a adormí, lucrările si portarea dein diua trecuta, asi propune a se indereptá de cele reu lucrate si a se intarí intru cele bune.

Pre catu veti poté mai adesu, culcative la or'a indedata, nu numai pentru ca teneerii au lipsa de asi luá invetiuri de ordine, ci si pentru cá ajuta forte multu la tieneerea bunei sanetati.

De cumu-va de in templare vre una data v'atí intardíá, in or'a culcatului, faceveti in diu'a urmatoria pucinea nevolentia: se ve scolati la or'a indatinata si se ve culcati cu ceva mai curundu in noptea venitoria.

Spre a resumá si a utilisá aceste pucinele precepte, destulu vá fí asi aduce a mente: — Cumu cá inainte de a se desbracă sunt de a se recitá cu pietate rogatiunile; cumu cá desbracanduse, nu se cuvene asi uitá de legile cuvenientiei si ale ordinei; si cá e de lipsa asi nutri spiritulu cu bune cugete spre a poté adormí cu repausu, asi castigá in somnu noue poteri, si a se despune spre a implení bene diu'a urmatoria.

CAPU UNU-SPRA-DIECE.

Pentru fetiore.

Macáru cá regulele de buna cuvenen-
tia si oserbatiunile asupra vietiei civili, in-
semnate in cursulu acestei carticele, potu
sierbí mare parte si pentru fetiore, totusi
in capulu acest'a remanu a se dechiará cá
intru unu suplementu cele ce mai de aproape
se atingu de datenele, lipsele si modulu lo-
ru de a vie in societate.

Déca erá cuvenentia a recomená fe-
tioriloru decentia in imbracare si desbraca-
re, in culcare si scolare, si in totu decur-
sulu dilei, cu atatu mai vertosu se ceru a-
cestea dela fetiore. Invetiulu la buna orde-
ne le immultiesce grati'a si le face apte spre
a bene indereptá una famelia; er' invetiuri-
le de decentia desvolta si apara rusínea,
care e vertutea cea de mai multu pretiu, fo-
ra de care feméni'a e una fientia degradata,
una flore fora bunu mirosu si fora frumsetia.

E neaparatu de lipsa, cá fetiorele se dé
neindoite semne de curatíme. Tener'a, care nu
porta castíga cu totu de adensulu de a se tiené
si aratá curatíta, face se cugete omulu, cu-
mu cá la patru-dieci de ani va fí unu mon-
stru urdurosu. De ora ce cá mulierile ajun-
gundu la ore care etate, incepu a nu mai
sentí lips'a de a volí a se face placute, nece

retienu in senesi invetiulu de curatime, de catu numai candu li-s'a facutu cá una alta natura de in daten'a statoria si ne intrerupta.

In sufletulu femeniei stà unu tesauru de sentimente delicate si nobili, si una specie de sentiu innascutu de buna cuvenentia. Femeni'a, care lucra in cuntr'a acestoru sentimente si face fapte descivilisate, nu pote se nu fia cu multu mai bruta si needucata de catu unu barbatu; de aci si vétema si desgusta si mai tare. Si ast'a e caus'a dein care se cere dela una fetiora mai multa cura si nevolientia de a fi placuta si civile; si dein care ise recomanda si mai multu de a se conteni afora si in societate, in adunari numeroase si in locurile publice. Deci deca unu fetioru se cade a amblá bene compusu pre afora, fetior'a se cade inca si mai multu. Deca unui fetioru nui e iertatu prea multu a retiené pre trecutori nece a cautá la eli prea intensu, fetior'a se cade a se dedá, cá se nu dè nece celu mai pucinu semnu cà a luatu a a mente pre cineva. Deca unui fetioru nui e iertatu a sarí si a curre pre cale, nece a face oserbatiuni asupr'a cuiva, nece a vorbí tare, nece a cotí pre omeni, fetior'a are opu de a se pazi, se nu pasiesca prea largu si iniaptatu; ea nu va vorbí de catu prea a raru in trécatu si va incungiurá si cele mai blande atingeri.

Regulele de buna cuvenientia, ce are de a le urmá unu teneru la mesa, au valoare si pentru teneréle. Cu tote estea e de insemnatu, cumu cá totu ce demustra necontenire in mancare si beutura e mai pucinu desgu-statoriu si uritu intru unu barbatu, de catu intru una muliere. Dereptu care mulierile au de a se pazí de abuzulu in vinu, si de usulu in licori, si preste totu de ori ce semnu, ce ar' arató prea multa pretiuire de placerile de la mesa.

Studie-le pentru fetiore se cadu a fí indereptate spre a desvolbe bunulu semtiu si bunulu invetiu mai multu, de catu ale face mulieri invetiate si de scientie. — Inca si in lucrari se cade, cá teneréle se se dedè a avé buna volia, luare a mente, curatíme si ordene. Aceste datene mai susu insemnaramu a fí de lipsa spre bunu sporiulu si bunu succesulu intru invetiature.

In societate de la mulieri se cere mai multa resérba de catu de la barbati. Fetele se cade se se tienia dein multe respecturi mai pasive, si au de a se lasá intru indereptarea parentiloru seau altoru persone caroru sunt incredentiate. Descursele tenereloru in societáte se fia simple, despiliate de tota maliti'a au vorbirea de reu; mai multu urmare descursuriloru incepute de altii de catu noue tème propuse de ele. Ele au de a

se pazí de voli'a de a aratá spiritu multu, de a nará istorie, si de a se desputá cu seriosetate. Tener'a, spre a se folosí de in conversatiune si a se face bene educata, are de a studiá portarile domneloru alese, atatu intru acuprenderea personeloru, catu si intru petrecerea si intrevorbirea cu acelea.

Sunt lucrure, care pentru barbatu potu fi indiferenti si suferitiose, éra pentru feméni forte neplacutiose. Spre esemplu: a bé in scurtu tempu multe taliaria de cafe au de ciai, a fumá, a trage tabacu pre nasu, a bè licori. Necuventiose-su si ostentariile de curagiu, entusiasmiu pentru faptele de batalia, si asemenea lucruri. Preste totu, adeveratulu curagiu alu femeiei e celu se ese dein bunetatea anemei ei, cu acel'a se face mai frumoasa de catu tote frumoasele, si despre acel'a pote cuventá fora de a avé frica, cà o voru socotí laudarosa, si fora de asi stramutá propriulu caracteriu naturale.

Una persona bene educata, si dedata a vie in buna societate, se sci aflá intru in sa fora greutate si fora turburare. Cu tote este tener'a se cade se aiba atata retienere, catu mai bene se lase pre omeni se creda, cà nu are destula desvoltare. Tener'a prea desvolta face se te temi, cà pre incetu va se ajunga la nerusinare, si dà audacia fetioriloru, cá sei vorbesca descursure necuvenentiose si

defaimatorie. Femeia nu e mai multu respectata, deca nusi castiga ea insasi respectulu cu continerea sa.

Multa petrecere afla domnisiorele in musica si saltu. Candu vre un'a va fi invitata a sona, nu se cade a se arata prea fricosa si eritiosa refragunduse fora induplecare, nece siedindu una data, pentru esemplu, la fortepianu a continua prea indelungu, ca se nu li-se urasca ascultatoriloru, carii prea usioru se multiemescu cu una mica proba, afatu spre a ave ocasiune de a pote lauda, catu si spre a anema intru studiu.

Er' reserb'a in saltu se cade a fi indoita, nece se cuvene saltandu asi uitá de suaturile pentru cuvenentia si decoru, carele asia mare parte facu dein gratiele si amabilitatea unei femeni, si carei castiga atata stima si respectu.

NOTA. Ce se mai pote recomandá in acestu locu domneloru si femeniloru preste totu, e bunulu gustu intru imbracamente, pentru ca de si au ele gustulu esteticu seau alu frumosulu in mai multa mesura ca barbati, totusi intru imbracamente prea adesu peatuescu. Cele mai multe credu frumosulu si bunulu gustu a sta in pretiulu, vietatea colerei, raretatea materiei au formei, si pucine sunt care lu punu in sempletatea si naturalita formei, si in bun'a armonia intre

partile imbracamementului de una data si cu calitatile dein afora a persoanei. Trad.

CAPU DOI - SPRA - DIECE .

Conclusiune.

Tote oserbatiunile de pan'aci sunt de a se inculcá cu metodu graduatu, cu tactu si cu moderatiune. A torturá pre biefii pruncuti, si a incepe, de candu-su eli inca micuti, a le cere cá se fia mesurati in portare, ai mustrá si ai certá pentru defecte, ce eli nu-su in stare de a precepe valoarea loru, causeza chiaru contrariu efectu de cumu se astepta, adeca: cá se desgusta de portarile frumose. Civilitatea mai multu se inventia nobilitandu anem'a si facundui placutu frumosulu preste totu, de catu cu regule si oserbatiuni practice si minutiose, care numai atunci potu avé succesu bunu, candu se insenuenza cu dulcetia si proportiunatu preceperei si etatei tenerului. Detoriele au una ierarchia de antani'a importantia, de care nu se cade asi uitá; ale buneii convenientije inse sunt de a dou'a ordene in alaturare cu detoriele morali.

SCARA.

CAPU	I.	Idee generali	3
	II.	De scolare	4
	III.	De modulu intru invetiatura.	5
	IV.	De preambulare	8
	V.	De modulu a siedé la mésa .	10
	VI.	Despre conversare	13
	VII.	De conversare mai in colo .	18
	VIII.	De conversare totu mai incolo	21
	IX.	Inchiare asupr'a conversatiunei	24
	X.	De Culcare University Library Cluj .	27
	XI.	Pentru fetiore	29
	XII.	Conclusiune	34

